

ПУТІВНИК

ЮРИДИЧНИХ ПОРАД ДЛЯ ЖУРНАЛІСТІВ:

ЯК ПРАЦЮВАТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

КИЇВ 2024

ЗМІСТ

1. ПРАВИЛА РОБОТИ ЖУРНАЛІСТІВ ТА ПРЕДСТАВНИКІВ МЕДІА В ЗОНІ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ	4
2. АКРЕДИТАЦІЯ НА ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	11
3. ДІЯЛЬНІСТЬ ІНОЗЕМНИХ МЕДІА В УКРАЇНІ НА ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	15
4. ЩО МОЖНА ТА НЕ МОЖНА ВИСВІТЛЮВАТИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ?	20
5. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЖУРНАЛІСТІВ	27
6. ВИСВІТЛЕННЯ ЧУТЛИВИХ ТЕМ ВІЙНИ	37
7. ЗРАЗКИ ДОКУМЕНТІВ	45
8. ЧИМ ПОТРІБНО КЕРУВАТИСЯ ДЛЯ РОЗУМІННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЕТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МЕДІА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ	45
9. КОРИСНІ КОНТАКТИ ДЛЯ ЖУРНАЛІСТІВ	50

ВСТУП

В умовах війни журналісти стикаються з особливими викликами та відповідальністю. Їхнє завдання полягає не лише в забезпеченні об'єктивної інформації, а й у дотриманні високих стандартів професійної етики. Журналісти є свідками історичних подій, і від їхньої роботи залежить доступність достовірної інформації для суспільства. Вони відповідальні не тільки перед своєю професією, але й за власну безпеку, а також безпеку військових і цивільних осіб, з якими вони можуть мати справу.

Основною вимогою до журналістів у військовий час є дотримання національного та міжнародного законодавства, а також дотримання етичних кодексів, зокрема [Кодексу етики українського журналіста](#), [Декларації принципів поведінки журналістів](#), та інших міжнародних стандартів професійної етики.

Проте журналісти часто стикаються з розпорошеністю нормативних актів та рекомендацій, які регулюють їхню роботу під час війни. Це може створити додаткові труднощі, особливо для іноземних кореспондентів, для яких мовний бар'єр та пошук відповідних документів стають серйозними перепонами.

Цей путівник призначений для того, щоб стати надійним ресурсом для журналістів, об'єднавши найважливіші правила, інструкції та рекомендації щодо роботи у воєнних умовах. Він допоможе професіоналам зі сфери медіа знаходити правильний шлях у складних ситуаціях, забезпечуючи високу якість та безпеку їхньої роботи.

Олеся Холопик

Директорка Центру демократії та верховенства права

ЦЕДЕМ надає **безкоштовні юридичні консультації** з найрізноманітніших медійних питань. Під час війни ми продовжуємо допомагати журналістам та медіа. Якщо у путівнику ви не знайшли відповіді на своє запитання, звертайтеся на info@cedem.org.ua.

ПРАВИЛА РОБОТИ ЖУРНАЛІСТІВ ТА ПРЕДСТАВНИКІВ МЕДІА В ЗОНІ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

ПРАВА ПРЕДСТАВНИКА МЕДІА/ЖУРНАЛІСТА:

Правомірно одержувати, зберігати, використовувати та поширювати загальні відомості про:

- підготовку та застосування сил оборони;
- щодо участі ЗСУ, інших складових сил оборони у відсічі і широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої 24 лютого 2022 року;
- результати завершених операцій (дій) (виключно за погодженням із відповідним керівником, командиром (начальником)), за винятком інформації, яка не підлягає розголошенню.

ОБОВ'ЯЗКИ ПРЕДСТАВНИКА МЕДІА/ЖУРНАЛІСТА:

- пред'являти прес-карту на вимогу представників Збройних Сил, інших складових сил оборони;
- мати при собі та пред'являти документи, що посвідчують особу, представника медіа;
- мати при собі засоби індивідуального захисту, що включають в себе, як мінімум, захисний шолом і бронежилет з відповідним маркуванням "ПРЕСА", "PRESS" (за виключенням ситуацій, наведених у попередньому пункті);
- мати при собі медичну аптечку (в ній має бути все необхідне для надання першої медичної допомоги) та вміти нею користуватись;
- здійснювати переміщення у районі ведення бойових дій виключно у терміни та за маршрутом, визначених та погоджених в установленому порядку з відповідними керівниками, командирами (начальниками), керівником служби зв'язків з громадськістю (прес-служби) військової частини у зоні її відповідальності;

- перед здійсненням переміщення до району ведення бойових дій, засобами електронного поштового або телефонного зв'язку повідомити керівника служби зв'язків з громадськістю (прес-служби) про термін відрядження, маршрут, яким будуть рухатись, мету редакційного завдання;
- протягом усього часу перебування в районі бойових дій, носити (розміщувати) знаки розпізнавання (позначки) представників медіа (транспортних засобів медіа) на видному місці, за винятком ситуацій, коли зазначене може призвести до виникнення загрози життю та здоров'ю представникам медіа;
- не чинити дій, несумісних зі статусом цивільних осіб, тобто не вдягати формений одяг та знаки розрізнення Збройних Сил, інших складових сил оборони, не брати до рук зброю та боєприпаси;
- по завершенню роботи на військових об'єктах, за вимогою передавати визначеній особі електронні та матеріальні носії з фото- та відеоматеріалами для перевірки на предмет наявності інформації, яка не підлягає розголошенню;
- у разі наявності інформації, яка не підлягає розголошенню, на вимогу представника служби зв'язків з громадськістю (прес-служби) або іншої уповноваженої особи видалити таку інформацію з електронного носія.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! Інститут масової інформації надає в безкоштовну позичку якісні і перевірені засоби захисту та індивідуальні аптечки.

Для цього необхідно заповнити форму. Детальніше ознайомитися з переліком та характеристиками обладнання можна за посиланням.

ГАРАНТІЇ БЕЗПЕКИ ЖУРНАЛІСТІВ ПІД ЧАС ВІДРЯДЖЕННЯ У МІСЦЯ НАДЗВИЧАЙНИХ ПОДІЙ ТА УМОВИ ЇХНЬОЇ РОБОТИ В ЦИХ ВІДРЯДЖЕННЯХ:

Суб'єкти у сфері медіа можуть відряджати журналістів для виконання професійних завдань у місця надзвичайних подій за умов гарантування відшкодувань, обов'язкових виплат і пільг, передбачених [статтею 13 Закону](#) “Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста”, інших відшкодувань і виплат відповідно до законодавства про охорону праці та соціальний захист громадян.

- У разі неможливості забезпечення визначених на такі випадки гарантій суб'єкти у сфері медіа не мають права відряджати працівників у місця надзвичайних подій без їхньої згоди.
- Суб'єкти у сфері медіа зобов'язані забезпечувати відряджених журналістів належними документами, знаковими, сигнальними та іншими засобами позначення особи представника медіа.
- Суб'єкти у сфері медіа зобов'язані забезпечувати журналістів та інших працівників на період їх відрядження в райони ведення воєнних (бойових) дій та/або на тимчасово окуповані території України:
 - засобами, призначеними для захисту від уражень вогнепальною зброєю, осколкових уражень,
 - медичними аптечками.

СТРАХУВАННЯ:

Журналісти та інші працівники на період їх відрядження в райони ведення воєнних (бойових) дій та/або на тимчасово окуповані території України підлягають обов'язковому страхуванню за рахунок роботодавця або будь-яких інших не заборонених законом джерел на випадок заподіяння шкоди їхньому життю та/або здоров'ю під час виконання професійних обов'язків.

БЕЗПЕКА ТА ЗАХИСТ ЖУРНАЛІСТІВ ТА ПРЕДСТАВНИКІВ МЕДІА В ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ

- Обставини, що загрожують життю та здоров'ю: у разі виникнення такої ситуації, представники Збройних Сил України, інших складових сил оборони, за наявності реальної можливості, можуть надати представнику [медіа](#)

- захист,
- екстрену медичну допомогу,
- та евакуацію до відповідно медичного закладу.

- Поранення, травмування, захворювання, смерть: у такому випадку, за наявності реальної можливості, представники Збройних Сил України, інших складових сил оборони надуть відповідну інформацію до редакції такого представника медіа.
- Повернення представника медіа з району ведення бойових дій: забезпечення повернення представника медіа з району ведення бойових дій (в т. ч. до країни, з якої він прибув або громадянином якої він є) є обов'язком редакції, яка його направила для виконання професійних завдань.
- Страхування життя, здоров'я та майна: це питання належить виключно до компетенції редакції медіа, завдання якої виконує журналіст/представник медіа.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

Збройні Сили України, інші складові сил оборони, командири військових частин чи їхні уповноважені представники для роботи з медіа **не несуть відповідальності за безпеку, життя та здоров'я, забезпечення повернення, а також питання страхування життя, здоров'я та майна представників медіа.**

ПОВЕДІНКА НА БЛОКПОСТАХ

Під час проходження блокпостів:

- Зменшіть швидкість автомобілів;
- Завчасно підготуйте документи для перевірки;
- Вимкніть фари;
- Увімкніть аварійне світло та світло в салоні автомобіля;
- Не ведіть відеозйомку;
- Не виходьте з автомобіля без дозволу військових;
- Чітко відповідайте на запитання військових;
- Будьте готові на вимогу відкрити багажник та надати оглянути салон автомобіля;
- Після огляду та дозволу продовжити рух не набирайте швидкість різко.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ, що заходи з контролю в'їзду/виїзду включають:

На блокпостах:

- Перевірку документів:
 - що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи;
 - необхідних для здійснення перевезення вантажу (документів на транспортний засіб, документів на вантаж, дорожнього листа тощо);
- Проведення огляду транспортного засобу та вантажу (товару) щодо відповідності документам на вантаж (товар);
- Затримання осіб, транспортних засобів, вантажу (товару), проведення їх огляду та передачу їх уповноваженим представникам правоохоронних органів;
- Тимчасове обмеження (заборону) руху транспортних засобів та осіб.

Поза межами блокпостів:

- Виявлення порушення встановленого порядку переміщення осіб, транспортних засобів, вантажів (товарів) на територію, де встановлено особливий режим;
- Затримання осіб, транспортних засобів, вантажу (товару), проведення їх огляду та передачу їх уповноваженим представникам правоохоронних органів.

ОГЛЯД ТЕЛЕФОНУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Якщо на блокпості чи під час іншої перевірки у вас просять [телефон](#) для перевірки:

- Поводьтеся тактовно та з розумінням ставтеся до прохань чи вимог. Військовослужбовці ЗСУ, Нацгвардії, поліцейські та інші уповноважені люди виконують свою роботу та щоденно ризикують власним життям і здоров'ям, аби забезпечити нашу безпеку;
- Уточніть що саме підлягає огляду, яка інформація чи відомості з телефону. Повідомте завчасно, якщо інформація, котру запитують, є конфіденційною;
- Покажіть військовослужбовцю чи поліцейському запитану інформацію. За можливості, не передавайте телефон, особливо якщо на ньому є чутливі дані;
- Якщо відомості з Вашого телефону (наприклад, номер [IMEI](#)) записують або фотографують, уточніть, з якою метою, де зберігатимуться відповідні відомості та хто і з якою метою матиме до них доступ;
- Якщо Вам здається, що огляд чи перевірка виходять за межі необхідного за певної ситуації, уточніть ім'я, посаду та звання, приналежність до певного підрозділу людини, яка проводить огляд. Це допоможе вам звернутися зі скаргою на дії уповноваженої особи до її командира. А якщо вона перевищила повноваження чи перешкоджала вашій діяльності – із заявою до Національної поліції.

АКРЕДИТАЦІЯ НА ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

АКРЕДИТАЦІЯ – це можливість для журналіста працювати на певному місці події, доступ до якого потрібно погоджувати з суб'єктами владних повноважень. Тобто це створення сприятливих умов для здійснення журналістами, працівниками медіа професійної діяльності.

ЧИМ РЕГУЛЮЄТЬСЯ:

алгоритм акредитації представників медіа регулюється [статтею 26](#) Закону України “Про інформацію” та [Порядком акредитації представників медіа під час дії правового режиму воєнного стану](#).

ЯКІ ДОКУМЕНТИ ТРЕБА ПОДАВАТИ:

для проходження акредитації представники медіа повинні заповнити спеціальну [форму](#) та надіслати її на електронну адресу newsmodu@gmail.com.

ДО ФОРМИ ДОДАЮТЬСЯ:

- скан-копія паспорта (1-3 сторінки) або ID-картки;
- скан-копія посвідчення представника медіа (необов'язково для осіб, які надають інформаційну підтримку роботі іноземних журналістів);
- подання суб'єкта у сфері медіа з клопотанням надати акредитацію;
- фотокартка особи високої роздільної здатності.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

Особа, яка регулярно поширює масову інформацію під своїм редакційним контролем через власні облікові записи на платформах спільного доступу до інформації та добровільно зареєструвалася як суб'єкт у сфері онлайн-медіа в порядку, передбаченому Законом України "Про медіа", замість скан-копії посвідчення представника медіа [надає скан-копію відповідного підтверджуючого документа](#), виданого Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення.

СТРОК НА ЯКИЙ НАДАЄТЬСЯ АКРЕДИТАЦІЯ:

до 12 місяців.

ХТО ПРИЙМАЄ РІШЕННЯ ПРО НАДАННЯ/ СКАСУВАННЯ АКРЕДИТАЦІЇ:

Управління зв'язків з громадськістю Збройних Сил України.

У разі успішного проходження акредитації Управління зв'язків з громадськістю Збройних Сил України виготовляє та надсилає на електронну адресу представнику медіа електронну [прескарту](#) – це персоналізований документ, який засвідчує акредитацію представників медіа та їхні права щодо виконання редакційних завдань у районах бойових дій.

Подаючи заявку на отримання акредитації, представник медіа підтверджує, що ознайомився з [Правилами роботи представника медіа у районі ведення бойових дій](#) (далі – Правила), які розміщено на офіційному вебсайті Міністерства оборони України, та погодився їх дотримуватись.

ВІДМОВА/СКАСУВАННЯ АКРЕДИТАЦІЇ

Відмовити у наданні акредитації можуть:

- Якщо інформація, котру надав журналіст/представник медіа має невідповідності. У додатку не уточнено, що саме буде “невідповідністю”, тому вважатимемо, що це інформація, яка не відповідає дійсності;
- Якщо наявні підстави вважати надання акредитації представнику медіа недоцільною;
- Якщо акредитацію скасовували в минулому та/або за рекомендацією Служби безпеки України.

Скасувати або припинити дію акредитацію (на час з'ясування обставин порушення) можуть:

- У разі відмови дотримуватись Правил;
- У разі порушення Правил;
- У разі передачі прескарти іншим особам.

Наприклад, Міністерство оборони позбавило акредитації низку представників медіа після їхньої роботи у звільненому Херсоні, а їхні прескарти визнали нечинними. Причина – порушення вимог наказу № 73. Зокрема, позбавили акредитації журналістів hromadske, CNN та SkyNews.

ЯК ПЕРЕВІРИТИ ЧИННІСТЬ АКРЕДИТАЦІЇ:

Міністерство оборони України надає можливість верифікувати чинність акредитації за номером телефону: +380894201864. Також з питань акредитації можна звертатися на електронну адресу newsmodu@gmail.com.

ЯКЩО ВИ НЕ ЗГОДНІ З ВІДМОВОЮ/ СКАСУВАННЯМ/ПРИПИНЕННЯ АКРЕДИТАЦІЇ:

Ви можете оскаржити відповідне рішення шляхом надсилання офіційного листа від керівника (редактора) медіа на адресу Генерального штабу Збройних Сил України.

КОРИСНІ КОНТАКТИ:

Управління преси та інформації Міністерства оборони України:
psmodu@post.mil.gov.ua
+38 044 271-34-33

Управління зв'язків з громадськістю Збройних Сил України (пресслужба Генштабу):
press@post.mil.gov.ua
+38 044 454-42-55

ДІЯЛЬНІСТЬ ІНОЗЕМНИХ МЕДІА В УКРАЇНІ НА ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Перш за все на діяльність іноземних журналістів на території України під час дії правового режиму воєнного стану у районах ведення воєнних (бойових) дій поширюється [НАКАЗ від 3 березня 2022 року № 73 Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками медіа на час дії правового режиму воєнного стану.](#)

АКРЕДИТАЦІЯ – представників іноземних медіа відбувається згідно [ПОРЯДКУ акредитації представників медіа під час дії правового режиму воєнного стану](#) (додаток 3 до наказу від 3 березня 2022 року № 73).

[Іноземці та особи без громадянства](#), які прибули в Україну для роботи кореспондентом або представником іноземних медіа та отримали посвідку на тимчасове проживання, перебувають на території України на період роботи в Україні на законних підставах.

За [загальним правилом](#) іноземці та особи без громадянства, які на законній підставі прибули в Україну, можуть тимчасово перебувати на її території:

- протягом наданого візою дозволу в межах строку дії візи в разі в'їзду осіб без громадянства чи іноземців, які є громадянами держав з візовим порядком в'їзду, якщо інший строк не визначено міжнародними договорами України;
- не більш як 90 днів протягом 180 днів у разі в'їзду іноземців, які є громадянами держав з безвізовим порядком в'їзду, якщо інший строк не визначено міжнародними договорами України.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

[На період воєнного стану](#) та протягом 30 днів після його скасування чи припинення до іноземців та осіб без громадянства, які прибули для роботи кореспондентом або представником іноземних медіа та в установленому порядку пройшли акредитацію представників медіа під час правового режиму воєнного стану, не застосовуються обмеження щодо вищезазначених строків тимчасового перебування на території України.

- Процедура встановлення заходів особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або її окремих місцевостях, де введено воєнний стан, визначено [постановою Кабінету Міністрів України "Порядок встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан" № 1455](#).
- [Рекомендації](#) щодо обмежень прав людини у воєнний час.

Іноземні журналісти мають так само дотримуватися правил безпеки роботи та не нехтувати засобами захисту, страхувати життя та здоров'я, дотримуватися законодавства. До цього питання необхідно підійти максимально відповідально, адже випадки, коли життю журналістів загрожувала небезпека, є непоодинокими. Наприклад, під час російської ракетної атаки на [Харків](#) 30 грудня 2023 року, постраждала знімальна команда німецького телеканалу ZDF, а [10 січня](#) від удару ракети по готелю постраждали турецькі журналісти.

ПОСВІДКА НА ТИМЧАСОВЕ ПРОЖИВАННЯ ЖУРНАЛІСТА НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

[Підстави](#) для видачі посвідки на тимчасове проживання:

- заява іноземця або особи без громадянства;
- дійсний поліс медичного страхування;
- звернення іноземного медіа (форма – за [посиланням](#));
- та подання центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України (Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України).

РОБОТА З ФІКСЕРАМИ

Іноземні журналісти часто користуються послугами “[фіксерів](#)” – локальних найманих координаторів, які врегульовує питання, пов’язані з роботою іноземних журналістів, фотографів чи знімальних груп.

До найтипівіших завдань фіксера належать:

- Допомога в організації процедурних питань, наприклад, з одержанням акредитації, необхідних дозволів на зйомку, перебування на запланованих локаціях;
- Формування плану роботи, маршруту, виходячи з цілей медіа чи медійника-замовника;
- Комунікація з бажаними героями чи координаторами цільових груп, наприклад, прес-офіцерами військових частин чи начальниками військових адміністрацій;
- Переклад та сприяння в адаптації до локальної ситуації, безпекових вимог тощо.

Рекомендації для фіксерів:

- Безпека перш за все. Під час роботи у зоні бойових дій або на території з підвищеним рівнем мінної небезпеки завжди використовуйте засоби індивідуального захисту, маркування “PRESS” – це може врятувати вам життя. Так само завжди потрібно зважати на попередження військових, поліції чи рятувальників. Навчіться користуватися аптечкою. Ви також можете пройти спеціальні безпекові тренінги чи навчання, наприклад [BSAFE](#). Знайте екстрені контакти та продумайте кроки на випадок непередбачуваних ситуацій, особливо з боку замовника ваших послуг.

- Знайте, з ким працюєте. Усі отримані запити або відкриті пропозиції щодо роботи мають іти від конкретного ідентифікованого суб'єкта. З'ясуйте, хто саме виступає замовником (газета, телеканал), який статус він має (zareєстрований чи ні, у якій правовій формі, наприклад ТОВ, ФОП, державне підприємство чи інша) та для яких цілей хоче скористатися послугами фіксерів. З'ясуйте, чи є оголошення про таку можливість на офіційних ресурсах медіа чи проєкту. Спробуйте знайти аналогічні матеріали на сайті чи каналі замовника. Ведіть листування та комунікацію через офіційні поштові скриньки з реальними людьми.
- Легалізуйте свої взаємини із замовником, наприклад, через договір. А також оформіть свій статус за допомогою акредитації. Наприклад, [порядок акредитації](#) медійників в умовах воєнного стану передбачає і акредитацію фіксерів. Окрім визначеного стандартизованого переліку документів, для акредитації фіксери мають надати лист від керівника медіа, журналістам якого надаватиме інформаційну підтримку. При цьому посвідчення для фіксерів не обов'язкове, адже вони можуть і не бути професійними журналістами та надавати лише посередницькі координаційні послуги.
- Подбайте про власну страховку. Вірогідно, що іноземні медіа застрахують власних співробітників на випадок форс-мажорних ситуацій. Водночас, про вашу безпеку маєте подбати саме ви.
- Будьте експертом у своїй справі. Враховуйте алгоритми та процедури, чинне регулювання у тих питаннях, до яких вас залучають. Фіксер має досконально знати [алгоритм](#) роботи медіа з керівниками, командирами військових структур, процедуру акредитації медіа, особливості втрати акредитації та правила висвітлення інформації про війну та про постраждалих.
- Контекст вирішує усе. За загальним підходом, фіксер – технічний фахівець і не впливає на матеріал, який випустять журналісти. Проте саме від нього залежить, у якому смисловому контексті перебуватимуть іноземці та як вони зрозуміють поточні події. Бо саме фіксер пояснюватиме журналістам звичні для нас речі, настрої суспільства, контекст подій, історії виникнення конфліктів чи іншої ситуації, вірогідні мотиви людей тощо (більше про завдання фіксерів – за [посиланням](#)).

ЩО МОЖНА ТА НЕ МОЖНА ВИСВІТЛЮВАТИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ?

Стаття 34 Конституції України гарантує кожному право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, а саме право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір.

Водночас, ця ж стаття містить обмеження цього права в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Обмеження передбачені:

Законом України “Про медіа”, стаття 119: обмеження щодо змісту інформації у медіа, пов'язані зі збройною агресією.

ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ ПОШИРЮВАТИ:

- 1** Інформацію, що висвітлює збройну агресію проти України як внутрішній конфлікт, громадянський конфлікт чи громадянську війну, якщо наслідком цього є розпалювання ворожнечі чи ненависті або заклики до насильницької зміни, повалення конституційного ладу чи порушення територіальної цілісності.
- 2** Недостовірні матеріали щодо збройної агресії та діянь держави-агресора (держави-окупанта), її посадових осіб, осіб та організацій, що контролюються державою-агресором (державою-окупантом), у разі, якщо наслідком цього є розпалювання ворожнечі чи ненависті або заклики до насильницької зміни, повалення конституційного ладу чи порушення територіальної цілісності.
- 3** Програми та матеріали (крім інформаційних та інформаційно-аналітичних програм), одним із учасників яких є особа, внесена до Переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці.

4

Музичні фонограми, відеограми, музичні кліпи, розповсюдження яких заборонено відповідно до частини другої статті 15 Закону України "Про культуру".¹

Висвітлення діяльності органів влади держави-агресора (держави-окупанта) в інформаційних та інформаційно-аналітичних програмах та/або матеріалах має супроводжуватися повідомленням про статус держави-агресора (держави-окупанта).

Наказом Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками медіа на час дії правового режиму воєнного стану №73 (Додаток 2).

Розголошення цієї інформації може призвести до обізнаності противника про дії Збройних Сил України, інших складових сил оборони, негативно вплинути на хід виконання завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану:

1

Дійсні найменування військових частин (підрозділів) ЗС України, інших складових сил оборони України, персональні дані військовослужбовців, які виконують бойові (спеціальні) завдання, координати місць їх розташування і зосередження.

2

Бойовий та чисельний склад військових частин (підрозділів) ЗС України, наявна кількість, тип бойової (спеціальної) техніки та її технічний склад.

¹ Забороняється на території України публічне виконання, публічний показ, публічна демонстрація, публічне сповіщення (доведення до загального відома, в тому числі через будь-які засоби зв'язку таким чином, що будь-яка особа може отримати до них доступ з будь-якого місця і в будь-який час за її власним вибором) фонограм, відеограм та музичних кліпів, які: містять зафіксоване виконання музичного недраматичного твору з текстом, здійснене співаком (співачкою), який є або був у будь-який період після 1991 року громадянином держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором (далі – держава-агресор), за винятком колишніх громадян держави-агресора, які є або на момент смерті були громадянами України і не мають (не мали на момент смерті) громадянства держави-агресора, та/або вироблені фізичною особою та/або юридичною особою, яка на момент їх оприлюднення була, відповідно, громадянином або зареєстрована в державі, яку в будь-який час визнано державою-агресором.

- 3** Місця (райони) зосередження, розгортання та відновлення боєздатності військових частин (підрозділів) ЗС України з прив'язкою до населених пунктів (географічних об'єктів).
- 4** Поточні та майбутні плани (замисли) командувань (командирів), бойові (спеціальні) завдання та хід їх виконання військовими частинами (підрозділами) ЗС України.
- 5** Ефективність (досвід) застосування військовими частинами (підрозділами) ЗС України, інших складових сил оборони України засобів ураження, тестової (спеціальної) техніки, а також способів ведення бойових (тактичних) дій.
- 6** Розташування (місця розгортання) стартових (вогневих) позицій підрозділів протиповітряної оборони та результати виконання ними бойових завдань.
- 7** Результати проведення операцій та ведення бойових дій військовими частинами (підрозділами) ЗС України та інших складових сил оборони України, якщо така інформація не була поширена у відкритому доступі Генеральним штабом ЗС України або іншими складовими сил оборони України.
- 8** Результати проведення операцій підрозділами Сил спеціальних операцій та розвідувальних підрозділів ЗС України, якщо така інформація не поширювалась у відкритому доступі Генеральним штабом ЗС України та (або) іншими органами управління сил оборони України.
- 9** Інформація про втрати бойової (спеціальної) техніки (танки, самохідні артилерійські установки, літаки, вертольоти, зенітно-ракетні комплекси, кораблі (катери), особливо іноземного виробництва) та особового складу, якщо така інформація не розміщувалась у відкритому доступі Генеральним штабом ЗС України та (або) іншими органами управління сил оборони України.
- 10** Результати ракетних, авіаційних ударів противника по військових об'єктах (цілях), об'єктах критичної інфраструктури, якщо така інформація не розміщувалась у відкритому доступі Генеральним штабом ЗС України, іншими органами управління сил оборони України та (або) органами державної влади України.

- 11 **Переміщення (висування) бойової (спеціальної) техніки, маршрути її переміщення, типи та кількість.**
- 12 **Проведення заходів безпеки застосування військ (сил) (відомості про заходи введення в оману, приховування діяльності військ (сил) та військових об'єктів), сили та засоби, які були залучені до їх проведення, а також відзняті фото- та відеоматеріали із зображенням макетів і засобів імітації, які використовуються військовими частинами (підрозділами) ЗС України, інших складових сил оборони України.**
- 13 **Відомості про проведені, ті, що проводяться, та ті, що плануються, інформаційні та психологічні операції (акції, заходи впливу).**
- 14 **Відомості щодо військовослужбовців розвідувальних, ракетних, артилерійських підрозділів, підрозділів радіоелектронної боротьби, підрозділів безпілотних літальних апаратів, льотного та інженерно-технічного складу літаків та вертольотів, а також Сил спеціальних операцій ЗС України.**
- 15 **Фото- та відеоматеріали із зображенням знаків взаємного розпізнавання, бортовими номерами та державними номерними знаками на бойовій (спеціальній) техніці, засобів цілевказівок, бойового управління та розвідки, конструктивних особливостей на бойовій (спеціальній) техніці.**
- 16 **Фото та відеоматеріали всередині танків, самохідних артилерійських установок, зенітно-ракетних комплексів, бойових броньованих машин та літаків тактичної авіації, особливо іноземного виробництва.**
- 17 **Про терміни поставок, типи, кількість, матеріально-технічне забезпечення, актуальні та майбутні місця зосередження (зберігання) озброєння та військової техніки, які надаються у рамках матеріально-технічної допомоги від країн-партнерів, особливо ракет, боєприпасів, засобів авіаційного ураження, якщо таку інформацію не публікували офіційні сторінки (представники) Міністерства оборони України та Генерального штабу ЗС України або відомства країн-партнерів.**
- 18 **Відомості щодо обізнаності про противника, тактики його дій, місця (райони) зосередження (розташування) важливих військових об'єктів.**

Законом України "Про боротьбу з тероризмом", стаття 17: **забороняється** поширення через медіа або в інший спосіб інформації, яка:

- 1** Розкриває спеціальні технічні прийоми і тактику проведення антитерористичної операції.
- 2** Може утруднити проведення антитерористичної операції і (або) створити загрозу життю та здоров'ю заручників та інших людей, які знаходяться в районі проведення зазначеної операції або за його межами.
- 3** Має на меті пропаганду або виправдання тероризму, містить висловлювання осіб, які чинять опір чи закликають до опору проведення антитерористичної операції.
- 4** Містить дані про предмети та речовини, які безпосередньо можуть бути використані для вчинення актів технологічного тероризму.
- 5** Розкриває дані про персональний склад співробітників спеціальних підрозділів та членів оперативного штабу, які беруть участь у проведенні антитерористичної операції, а також про осіб, які сприяють проведенню зазначеної операції (без їх згоди).

Законом України "Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста", стаття 15:

Працюючи в місцях збройних конфліктів, вчинення терористичних актів, при ліквідації небезпечних кримінально протиправних груп, журналіст (учасник творчої групи) зобов'язаний дотримувати вимог щодо нерозголошення планів спеціальних підрозділів, відомостей, що є таємницею досудового розслідування, не допускати фактичної пропаганди дій терористів та інших кримінально протиправних груп, їхніх вчинків і заяв, спеціально інспірованих для медіа, не виступати в ролі арбітра, не втручатися в інцидент, не створювати штучної психологічної напруги в суспільстві.

КОЛИ МОЖНА НАДАВАТИ ТА ПОШИРЮВАТИ ІНФОРМАЦІЮ ПРО ОБСТРІЛИ

Це питання описане у [спільній заяві Міністерства культури та інформаційної політики України, Міністерства оборони України та представників ЗМІ від 27 квітня 2022 року](#).

НАДАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Військовим рекомендовано надавати медіа більше інформації про руйнування, спричинені діями ворога, **не пізніше ніж за 1 день після події**.

ЗБИРАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Для дотримання всіх необхідних безпекових умов журналісти можуть збирати інформацію на місцях **відразу після обстрілів**.

ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Медіа та журналісти можуть поширювати інформацію щодо подій на місці ведення бойових дій через

- 12 годин – для військових об'єктів,
- 3 години – для цивільних об'єктів.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЖУРНАЛІСТІВ

Відповідальність за правопорушення та злочини, зазначені в цьому розділі, поширюється як на журналістів, які є громадянами України, так і на іноземців.

Зокрема, [стаття 16 КУпАП](#) говорить про те, що іноземці і особи без громадянства, які перебувають на території України, підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах з громадянами України.

[Стаття 6 Кримінального кодексу України](#) наголошує, що особи [незалежно від громадянства – прим. автора], які вчинили кримінальні правопорушення на території України, підлягають кримінальній відповідальності за цим Кодексом.

ПОШИРЕННЯ НЕПЕРЕВІРЕНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Медіа зацікавлені першими повідомити про події та надати максимум інформації. На жаль, через таку швидкість журналісти деколи помиляються і поширюють неперевірену інформацію.

В юридичній площині самостійного терміну “неперевірена інформація” немає. Натомість є поняття “недостовірна інформація”. Та це не одне й те саме. Недостовірна інформація не відповідає дійсності або викладена неправдиво, тобто містить відомості про події та явища, яких не існувало взагалі. Або ж вони існували, але відомості про них не відповідають дійсності (неповні або перекручені). Різниця в тому, що неперевірена інформація може виявитися або правдивою, або недостовірною (неправдивою). У другому випадку можуть настати негативні наслідки. Про них ми поговоримо далі.

НАСЛІДКИ ПОШИРЕННЯ НЕПЕРЕВІРЕНОЇ ІНФОРМАЦІЇ (ЯКА ВІЯВИЛАСЯ НЕПРАВДОЮ):

ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА

– зниження рівня довіри громадян до новин та дезорієнтація, розхитування психологічного стану людей, зростання рівня тривожності. Споживання неперевіреної інформації загрожує життю. Якщо люди отримують неперевірені дані про те, що відбувається на полі бою, які території окуповані, а які визволені, де шукати бомбосховище – вони ризикують загинути чи отримати поранення.

ДЛЯ ДЕРЖАВИ

– зниження рівня довіри громадян до новин та дезорієнтація, розхитування психологічного стану людей, зростання рівня тривожності. Споживання неперевіреної інформації загрожує життю. Якщо люди отримують неперевірені дані про те, що відбувається на полі бою, які території окуповані, а які визволені, де шукати бомбосховище – вони ризикують загинути чи отримати поранення.

ДЛЯ МЕДІА

– втрата репутації та довіри аудиторії.

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Поширювання неправдивих чуток (стаття 173-1 КУпАП)

- поширювання неправдивих чуток, що можуть викликати паніку серед населення або порушення громадського порядку, –

тягне за собою **накладення штрафу** (від 170 до 255 грн) або **виправні роботи** на строк до 1 місяця з відрахуванням 20 % заробітку.

Якщо неперевірена інформація порушила особисті немайнові права особи, то в людини є право на відповідь та спростування, а також на звернення до суду.

СПРОСТУВАННЯ

Медіа публікують брехливу інформацію про те, що людина є дружиною "зрадника". Як чоловік, так і жінка мають право вимагати в медіа спростувати цю інформацію. Адже порушене їхнє конституційне право на репутацію.

ПРАВО НА ВІДПОВІДЬ

У відповіді на публікацію людина, права якої порушені, може пояснити власну думку щодо поширеної інформації та обставин порушення її прав.

СУДОВИЙ ЗАХИСТ

Якщо ж медіа відмовляється добровільно спростувати недостовірну інформацію, а також компенсувати матеріальну та (або) моральну шкоду, зокрема стверджує, що інформація є достовірною, то особа, стосовно якої поширено таку інформацію, може звернутися за захистом до суду.

В окремих випадках суд може **заборонити** поширення інформації. Якщо, наприклад, справа стосується газети, яка готується до публікації, суд може заборонити її розповсюдження. Якщо номер вже випустили, суд може вилучити тираж газети, аби знищити його.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань (стаття 114² Кримінального кодексу України)

- 1 Поширення інформації про направлення, переміщення
 - зброї,
 - озброєння та бойових припасів в Україну,
 - у тому числі про їх переміщення територією України,
 - якщо така інформація не розміщувалася (не поширювалася) у відкритому доступі Генеральним штабом Збройних Сил України, Міністерством оборони України, Головним управлінням розвідки Міністерства оборони України чи Службою безпеки України або в офіційних джерелах країн-партнерів,
 - вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану,
–
- карається **позбавленням волі** на строк від трьох до п'яти років.

② Поширення інформації про

- переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань,
- за можливості їх ідентифікації на місцевості,
- якщо така інформація не розміщувалася у відкритому доступі Генеральним штабом Збройних Сил України, Міністерством оборони України або іншими уповноваженими державними органами,
- вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану, –

карається **позбавленням волі** на строк від п'яти до восьми років.

③ Поширення інформації, передбаченої у попередніх двох пунктах,

- за попередньою змовою групою осіб
- або з корисливих мотивів,
- або з метою надання такої інформації державі, що здійснює збройну агресію проти України, або її представникам, або іншим незаконним збройним формуванням,
- або якщо такі дії спричинили тяжкі наслідки,
- за відсутності ознак державної зради або шпигунства –

карається **позбавленням волі** на строк від восьми до дванадцяти років.

Образа честі і гідності військовослужбовця,
погрозу військовослужбовцю
(стаття 435¹ Кримінального кодексу України)

① Образа честі і гідності, погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна військовослужбовцю, який здійснює заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації, його близьким родичам чи членам сім'ї –

карається **обмеженням волі** на строк від трьох до п'яти років або **позбавленням волі** на той самий строк.

②

Виготовлення та поширення матеріалів, які містять образу честі і гідності, погрозу вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна військовослужбовцю, який здійснює заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації, його близьким родичам чи членам сім'ї, –

карається **обмеженням волі** на строк від трьох до п'яти років або **позбавленням волі** на той самий строк.

Публічні заклики до агресивної війни, до
розв'язування воєнного конфлікту,
виготовлення матеріалів із закликами до
вчинення таких
(стаття 436 Кримінального кодексу України)

- публічні заклики до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту,
- а також виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких дій з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів, –

караються **виправними роботами** на строк до двох років або **пробаційним наглядом** на строк до трьох років, або **позбавленням волі** на той самий строк.

Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників
(стаття 436² Кримінального кодексу України)

1

Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії Російської Федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту,

- виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України,
- а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України, –

караються **виправними роботами** на строк до двох років або **арештом** на строк до шести місяців, або **позбавленням волі** на строк до трьох років.

2

Виготовлення, поширення матеріалів, у яких міститься:

- виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії Російської Федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту,
- виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України,
- а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України, -

караються **обмеженням волі** на строк до п'яти років або **позбавленням волі** на той самий строк з **конфіскацією майна** або без такої.

3

Перелічені вище дії, вчинені:

- службовою особою,
- або вчинені повторно,
- або організованою групою,
- або з використанням засобів масової інформації, –

караються **позбавленням волі** на строк від п'яти до восьми років з **конфіскацією майна** або без такої.

Колабораційна діяльність (стаття 111¹ Кримінального кодексу України)

1 Публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України:

- до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора,
- до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора,
- до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України, –

караються **позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю** на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

Під публічним вважається поширення закликів або висловлення заперечення до невизначеного кола осіб, зокрема у мережі Інтернет або за допомогою медіа.

⑥ Організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією:

- спрямованої на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України
- за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах, –

караються **позбавленням волі** на строк від десяти до дванадцяти років з **позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю** на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з **конфіскацією майна** або без такої.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

Під заходами політичного характеру розуміються з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, круглі столи тощо.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

Під здійсненням інформаційної діяльності розуміється створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення відповідної інформації.

ВИСВІТЛЕННЯ ЧУТЛИВИХ ТЕМ ВІЙНИ

Існує дуже багато дрібниць, які можуть полегшити, а часом навіть зберегти життя, зарадити численним людям, які перебувають у зоні збройного конфлікту, а також допомогти міжнародній спільноті збирати докази про порушення правил ведення війни:

- **Правильна термінологія** – запорука успіху. Якщо ви не впевнені в тому, як називається та чи інша зброя – уточніть в правильну назву;
- **Захист джерел інформації** – оприлюднення джерел інформації може бути значно небезпечнішим, ніж за мирних умов, тому до їх захисту слід ставитися максимально обережно (див. [посібник ЄСПЛ](#)). Зазначати імена людей можна лише у випадку, коли є впевненість, що це не наражатиме їх життя та здоров'я на небезпеку;
- **Не зазначати місця зйомки, номери військових частин тощо** – не передавати в ефір географічну чи будь-яку іншу інформацію без дозволу командування. Знімаючи розташування військових частин, слід пам'ятати про заборону панорамних кадрів, зйомки скупчення живої сили й техніки, розпізнавальних дорожніх знаків тощо;
- **Інформація про загиблих, поранених, зниклих безвісти та заручників має бути максимально ретельно перевіреною**, зокрема щодо віку, імен та прізвищ, статусу особи, особливостей зовнішності тощо. Уточнюйте імена людей при інтерв'ю, адже може статися так, що ви залишитеся єдиною людиною, яка володіє інформацією, що допоможе розшукати потрібну особу;
- **Використання архівних матеріалів категорично заборонене для ілюстрації поточних подій у зоні бойових дій.** Якщо ж важливо показати зображення – завжди зазначайте часовий проміжок, коли фото чи відео було зняте, супроводжуйте це титром “Архів” тощо.
- **Збалансованість подачі інформації** не передбачає інтерв'ю з окупантами чи терористами. Також заборонено надавати слово агресорам для виправдання воєнних злочинів, терористичних актів чи інших порушень міжнародного права, агітації до насилля чи збройної агресії. Уривки інтерв'ю з такими особами можуть транслюватися лише в частині озвучення фактичних даних;

- Придушувати паніку – детальне і швидке висвітлення подій допомагає швидко і раціонально приймати рішення різним аудиторіям, зокрема і в питаннях евакуації, покидання приміщень сховків, стратегічних закупівель їжі тощо;
- Поширювати корисні ресурси для допомоги постраждалим від конфлікту, щодо евакуації, медичної допомоги, продовольства і сховків, психологічної підтримки, повідомлення щодо повітряної тривоги тощо.

ЯК ПРАВИЛЬНО ВИСВІТЛЮВАТИ ІНФОРМАЦІЮ ПРО ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ВІЙНИ:

- Іноді слід утриматися від розмови, адже момент є не найвдалішим і може лише поглибити біль втрати. Якщо інтерв'ю є ключовим – спробуйте відкласти чи перенести його, дайте особі самій визначити час, місце і обставини.
- Не апелюйте до принципів справедливості та не давайте марних обіцянок. Цим ви можете ще більше травмувати особу в майбутньому. Спробуйте зосередитися на тому, щоб вислухати людину та якнайдетальніше занотувати її історію. Якщо знаєте, де їй можуть зарадити з її проблемою – наприклад, розшукати зниклого родича – сконтакуйте її з відповідними організаціями.
- Намагайтеся передавати почуття людей, а не власне сприйняття їхньої ситуації. Важливо описати саме досвід постраждалих, а не проаналізувати його.
- Починайте інтерв'ю не з запитань, а з вільної розповіді особи. Часом для конструктивної розмови людині потрібно висловити усі власні переживання і тільки потім вона буде готова відповідати на запитання.
- Слід спланувати інтерв'ю наперед, зрозумівши, що саме ви хочете донести до читачів – експерти часто радять подумати, чи питання не виведе особу з рівноваги. Наприклад, не варто напяму питати, що люди відчували під час тортур.
- Співпереживання – навчіться відрізнити чужі страждання від ваших власних, співпереживайте особам, але не вдавайтеся до жалощів. Ваше основне завдання – дати особі можливість висловитися.

- **Вчіться працювати з власними емоціями та стресом.** Інтерв'ю з особами, які пережили обстріли чи бомбардування міста, втратили близьких чи отримали тяжкі поранення є часто емоційно важкими для самого журналіста.
- **Не зосереджуйтеся лише на жертвах, висвітлюйте і позитивні моменти.** Часто серед горя від збройного конфлікту є герої, яким вдалося врятувати інших від бомбардування, провести надскладну операцію тощо.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАЛУЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ДО ПРЕСКОНФЕРЕНЦІЙ:

- Не застосовувати до військовополоненого будь-якого примусу щодо участі у пресконференції;
- Повідомити військовополоненому, що він може без остраху добровільно розповісти правду про дії росіян і накази командування;
- Бажано зафіксувати на відео факт добровільної згоди полоненого на участь у пресконференції;
- Проводити пресконференції із залученням медіа після звернення до відповідальних підрозділів свого військового формування.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОТО ТА ВІДЕО З ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ (ЯКІ ЗРОБЛЕНІ ПОЗА МЕЖАМИ ПРЕСКОНФЕРЕНЦІЙ):

- Оцінити, чи справді є публічний інтерес у поширенні такої інформації. Якщо це лише пересічна цікавість публіки чи бажання розважити аудиторію – слід утриматися від публікації;
- Полоненим варто приховувати обличчя (технології розмивання обличчя, фільтри тощо);
- При публікації фото та відео не слід зазначати ініціали та посади полонених, розкривши лише звання і військову спеціалізацію (наприклад, пілот, танкіст, мінометник тощо).

ЯК ВИСВІТЛЮВАТИ ТЕМУ ДІТЕЙ ВІЙНИ (СПІЛЬНИЙ АКТ УЗГОДЖЕННЯ № 3 (НОВА РЕДАКЦІЯ)):

- Уникати героїзації участі дітей у бойових діях;
- Уникати сенситизації факту вчинення дітьми-учасниками збройних конфліктів героїчних дій, а саме: не подавати повідомлення про такі факти першим сюжетом у випуску новин, не включати їх до анонсів новинних випусків;
- Інформацію про участь дітей у збройних конфліктах за можливості супроводжувати коментарями про неприпустимість такої участі та про кримінальну відповідальність дорослих за залучення дітей до участі у збройних конфліктах;
- За можливості включати в передачі для дітей, що мають патріотичний зміст, і зорієнтовані на підвищення мотивації до захисту Батьківщини і заохочення до її оборони, інформацію про те, що участь у збройних конфліктах і заходах територіальної оборони можлива лише після досягнення повноліття;
- Не поширювати інформацію, що дає змогу ідентифікувати таких дітей широкій громадськості:
 - ➔ прізвища дитини;
 - ➔ зображення (фото і відео) обличчя, а також ідентифікаційних частин обличчя (таких, як очі й вуха);
 - ➔ назви населеного пункту (крім міст із населенням понад п'ятдесят тисяч осіб), де проживає дитина, без узагальнення до більших територіальних масштабів (району або області).
- Не поширювати інформацію щодо шляхів повернення дитини з депортації для того, щоб зберегти можливість використання подібного алгоритму для інших дітей;
- При поширенні негативної інформації про дитину, зокрема про участь у конфлікті або про вчинені нею правопорушення, не повідомляти, що така дитина раніше проживала на тимчасово окупованих територіях та є внутрішньо переміщеною особою, за винятком випадків, коли це має безпосередній стосунок до основного змісту передачі (наприклад, є приводом до конфлікту);

- У разі коли негативна інформація про дитину безпосередньо пов'язана з тим, що така дитина раніше проживала на тимчасово окупованих територіях та є внутрішньо переміщеною особою, висвітлювати подію неупереджено і збалансовано, звертаючи увагу на суть конфліктної ситуації, не допускати дискримінації за ознакою територіальної належності.
- Уникати в час, коли діти можуть здійснювати самостійний телеперегляд (у будні із 7.00 до 19.00), демонстрації найбільш травмівних візуальних образів війни, а саме, фото- та відеозображень, що демонструють:
 - ➔ смерть дитини або її тіло крупним планом;
 - ➔ заподіяння тортур і катування дитини;
 - ➔ тілесних ушкоджень дитини крупним планом внаслідок військових дій, особливо в разі застосування вогнепальної зброї або вибухових засобів (крім загоєних наслідків таких ушкоджень);
 - ➔ налякану дитину крупним планом, яка перебуває в шоковому стані (оскільки такі аудіовізуальні образи мають великий потенціал емоційного зараження і можуть спричиняти ретравматизацію).
- Залучати до медіавиробництва дітей, що постраждали, для розповіді історій стійкості, наведення дитиною власних прикладів керування своїм психологічним станом, за умови поінформованої згоди батьків, з урахуванням їхнього психологічного стану (за участі психологів або за умови попередніх консультацій і відповідного інструктажу-навчання персоналу), з повагою до почуття гідності учасників, у найкращих інтересах дитини;
- Демонструвати за можливості в ефірі психологічно грамотні способи взаємодії журналістів із травмованими війною дітьми, а не тільки відповіді дітей (а саме – показувати встановлення рамки взаємодії, прохання дозволу поставити запитання, підтвердження почутого через повторення і підтвердження дитиною тощо), зосереджувати увагу на прикладах стійкості, які підтримують і допомагають дітям у кризові моменти.

ЯК ВИСВІТЛЮВАТИ ВИПАДКИ НАСИЛЬСТВА ТА ЖОРСТОКОСТІ (СПІЛЬНИЙ АКТ УЗГОДЖЕННЯ № 4):

- Утримуватись від демонстрації сцен насильства і жорстокості, особливо – від демонстрації сцен насильства над дітьми, в яких діти-споживачі медіаконтенту можуть асоціювати себе з жертвою;
- Рекомендується у час, коли діти можуть здійснювати самостійний телеперегляд (у будні із 7.00 по 19.00):
 - ➔ утримуватися від демонстрації сцен, в яких насильство і жорстокість здійснюється дітьми та за участю дітей, щодо яких діти – споживачі медіаконтенту можуть ідентифікувати себе з насильником;
 - ➔ утримуватися від демонстрації насильства в позитивному ключі, його героїзації, гламуризації та/або романтизації: коли насильство веде до розв'язання проблеми, або будь-яких винагород, позитивно характеризує персонажа, який вчиняє насильство, як привабливого (підкреслює його харизму, крутизну, вмільсть, владність, сексуальну привабливість тощо), за винятком випадків правомірного насильства (насильство проти насильства);
 - ➔ за неможливості уникнути демонстрації сцен насильства включати в найближчу сцену явне засудження насильства, роз'яснення його шкідливості, демонстрацію наслідків вчиненого насильства, зокрема демонстрацію страждань жертви в межах, необхідних для ідентифікації споживачами насильства і жорстокості як суспільно шкідливої поведінки;
 - ➔ утримуватися від елементів насильства та жорстокості в гумористичних передачах, що ускладнює ідентифікацію насильства і жорстокості як суспільно шкідливої поведінки та посилюють привабливість їх копіювання;
 - ➔ утримуватись від детального (інструктивного) висвітлення способів здійснення насильства для запобігання їхнього копіювання дітьми;

- утримуватись від створення враження, що способи вчинення насильства можуть бути доступні для копіювання дітьми, включати у сцени попередження, не повторювати такі дії в реальному житті;
- утримуватися від демонстрації сцен, у яких поєднано елементи еротики і насильства та жорстокості;
- якщо є крупний план нанесення удару, за умови, що така сцена одна, або вони поодинокі (у порівнянні з загальним хронометражем сюжету) – ці місця технічно приховуються (наприклад, блюр);
- утримуватися від сцен, в яких демонструються страждання жертв насильства і жорстокості, які можуть бути віднесені до категорії жахів (можуть налякати і сильно вразити дитину), поранення/пошкодження необхідно демонструвати так, щоб неможливо було розгледіти деталі;
- виключити з передач кадри, в яких вогнепальна зброя направлена безпосередньо на глядача;
- уникати надмірної деталізації в аудіоряді (розповіді) про насильство і жорстокість, якщо озвучування подробиць не є необхідним, наприклад у випадку журналістського розслідування;
- попереджати батьків (інших дорослих, що виконують батьківські функції) про необхідність додаткової уваги при спільному перегляді до демонстрації насильства, зокрема про те, що в продукції містяться сцени насильства (текстом та/або закадровим голосом до початку демонстрації);
- уникати використання сцен насильства, скоєного дітьми, над дітьми чи з участю дітей в анонсах передач;
- при неможливості уникнути демонстрації сцен насильства, роз'яснювати наслідки сприймання дітьми висвітлення ЗМІ випадків насильства та жорстокості, а також дію ефектів узвичаєння, навчання і збудження в цих же передачах (або до початку чи після закінчення передачі).

ЗРАЗКИ ДОКУМЕНТІВ:

- 1 Форма для проходження акредитації
- 2 Примірний форма офіційного звернення іноземного засобу масової інформації до Держкомтелерадіо України для оформлення подання на видачу посвідки на тимчасове проживання в Україні працівникові закордонного ЗМІ
- 3 Запит на інтерв'ю (сторінка 10)
- 4 Запит на роботу в районі ведення бойових дій (сторінка 11)

ЧИМ ПОТРІБНО КЕРУВАТИСЯ ДЛЯ РОЗУМІННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЕТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МЕДІА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ:

- Конституція України

ЗАКОНИ

- Закон України "Про медіа"
- Закон України "Про правовий режим воєнного стану"
- Закон України "Про інформацію"
- Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора"
- Закон України "Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії Росії"
- Закон України "Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану"

- Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність"
- Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність"
- Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції"
- Закон України "Про надання додаткових гарантій захисту журналістам, які працюють у районах ведення воєнних (бойових) дій"
- Закон України "Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну"
- Закон України "Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії"
- Закон України "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки"
- Закон України "Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста"

КОДЕКСИ

- Кримінальний кодекс України

ПОСТАНОВИ

- Постанова Верховної Ради України "Про Заяву Верховної Ради України щодо визнання російського режиму терористичним, нелегітимності перебування російської федерації в Організації Об'єднаних Націй і її реформування, відповідальності членів російських політичних партій, що підтримують агресію" № 2787-IX
- Постанова Кабінету Міністрів України "Порядок встановлення заборони або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан" № 1450

- Постанова Кабінету Міністрів України “Порядок встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан” № 1455
- Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку продовження строку перебування та тимчасового проживання, продовження та скорочення строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України” № 150
- Постанова Кабінету Міністрів України “Деякі питання перебування на території України іноземців та осіб без громадянства, які прибули в Україну для роботи кореспондентом або представником іноземних засобів масової інформації” № 627

НАКАЗИ

- Наказ Міністерства оборони України "Про затвердження Інструкції про порядок допуску журналістів, працівників засобів масової інформації на об'єкти системи Міністерства оборони України" № 36
- Наказ Міністерства оборони України “Про затвердження Переліку відомостей Міністерства оборони України, які містять службову інформацію” № 605
- Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України Валерія Залужного "Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками медіа на час дії правового режиму воєнного стану" № 73. (зверніть увагу! до наказу періодично вносяться зміни. користуйтеся останньою чинною редакцією)
- Наказ Центрального управління Служби безпеки України № 383 “ЗВІД відомостей, що становлять державну таємницю”

РЕКОМЕНДАЦІЇ

- Рекомендації журналістам щодо організації роботи на військових об'єктах та в районах бойових дій в умовах воєнного стану
- Рекомендації щодо обмежень прав людини у воєнний час
- Рекомендації КЖЕ щодо висвітлення загибелі людей під час війни

ЗАЯВИ

- Спільна заява Міністерства культури та інформаційної політики України, Міністерства оборони України та представників ЗМІ

АКТИ УЗГОДЖЕННЯ

- Спільний акт узгодження № 3 (нова редакція) "Висвітлення в медіа теми дітей війни"
- Спільний акт узгодження № 4 "Висвітлення засобами масової інформації випадків насильства і жорстокості"

ДОПИСИ НА САЙТАХ ТА СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

- Пояснення Генштабу ЗСУ, чому під час війни вкрай важливо дотримуватись правил обережності з розповсюдженням інформації
- Пам'ятка щодо висвітлення у ЗМІ діяльності оборонних підприємств України
- Зйомки в лікарнях в умовах воєнного стану / rules for media coverage of hospitals at work under martial law

КОНСУЛЬТАЦІЇ, ПОСІБНИКИ, СТАТТІ

- Захистити журналістську акредитацію: місія (не)можлива?
- Що таке номер IMEI і як бути, коли його перевіряють: поради для журналістів в умовах воєнного стану.
- Огляд телефону в умовах воєнного стану: рекомендації громадянам.
- Фіксери: як не стати інструментом в руках ворога.
- Українські фіксери та іноземні журналісти в умовах війни: новий досвід для всіх. Автор: Орест Семотюк

- Посібник ОБСЄ “Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації”
- Посібник ЮНЕСКО “Тероризм та медіа”
- Як правильно висвітлювати війну
- Як правильно висвітлювати інформацію про постраждалих від війни
- Чи можна публікувати фото і відео військовополонених?
- Доступ журналістів до судових засідань під час війни
- Наслідки поширення неперевіреної інформації: поради для медіа

ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ЖУРНАЛІСТИКИ

- Кодекс етики українського журналіста
- Декларації принципів поведінки журналістів

КОРИСНІ КОНТАКТИ ДЛЯ ЖУРНАЛІСТІВ

Управління зв'язків з громадськістю Збройних Сил України –

Богдан Сенік
Телефон: +38 (044) 454 42 55
e-mail: press@post.mil.gov.ua

Командування Сухопутних військ ЗС України –

Іван Арєф'єв
Телефон: +38 (067) 756-99-12, +38 (044) 271-11-28
e-mail: press.ksv@post.mil.gov.ua

Командування Десантно-штурмових військ ЗС України –

Телефон: +38 (044) 454-44-99
e-mail: pressa_dshv@post.mil.gov.ua

Командування Сил спеціальних операцій ЗС України –

Олексій Никифоров
Телефон: +38 (063) 440-31-38
e-mail: press_sofcom@post.mil.gov.ua

Командування Сил територіальної оборони ЗС України –

Телефон: 0 (800) 507-028
e-mail: to.info@post.mil.gov.ua

Командування Медичних сил ЗС України –

Телефон: +38 (044) 230-74-98
e-mail: kms_zsu@post.mil.gov.ua

Командування Військово-Морських Сил ЗС України –

Телефон: +38 (048) 779-82-04, +38 (048) 779-82-06
e-mail: admindep@navy.mil.gov.ua

Командування Повітряних Сил ЗС України –

Ілля Євлаш
e-mail: uafps@ps.mil.gov.ua

Командування об'єднаних сил ЗС України –

e-mail: pressa.koszs@post.mil.gov.ua

Сили оборони Півдня України

e-mail: tavriyapress@post.mil.gov.ua

КОНТАКТИ СЛУЖБИ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ВІЙСЬКОВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ

Вінницька

Телефон: +38 (0432) 65-17-53, +38 (0432) 52-09-92
email: depinformcom@vin.gov.ua

Волинська

Телефон: +38 (0332) 77-82-17, +38 (096) 459 23 88
e-mail: marynevy4@gmail.com

Дніпропетровська

Телефон: +380 (56) 742-70-70
Питання акредитації: +38 (056) 742-70-71
e-mail: reception@adm.dp.gov.ua

Донецька

Телефон: +38 (095) 618-39-85
e-mail: donpressa@gmail.com
Заявка на акредитацію:
<https://forms.gle/FAcT7T2fFe3WpDvx9>
(детальніше за посиланням)

Житомирська

Телефон: +38 (0412) 42-21-05
e-mail: information@igdep.zht.gov.ua

Закарпатська

Телефон: +38 (0312) 69-61-30, +38 (0312) 69-61-32
e-mail: vn_pol@carpathia.gov.ua

Запорізька

Телефон: +38 (050) 598-09-35
e-mail: uvpi@zoda.gov.ua

Івано-Франківська

Телефон: +38 (0342) 55-22-95
e-mail: press@if.gov.ua

Військова адміністрація м. Київ

Телефон:
+38 (044) 202-74-61,
+38 (044) 202-71-18,
+38 (067) 242-32-86
e-mail: uizdpi@kyivcity.gov.ua
Форма для запиту

Київська обласна

Телефон: +38 (044) 286-84-11
e-mail: press@koda.gov.ua

Кіровоградська

Телефон: +38 (0522) 24-16-54
e-mail: public@uvp.kr-admin.gov.ua

Луганська

Телефон: +38 (095) 585-10-08
e-mail: infolugansk@gmail.com

Львівська

Телефон: +38 (032) 235-40-22
e-mail: press@loda.gov.ua

Миколаївська

Телефон: +38 (0512) 37-01-36
e-mail: politika@mk.gov.ua,
upi@mk.gov.ua, press@mk.gov.ua

Одеська

Телефон: +38 (048) 718-92-68
e-mail: commun@od.gov.ua, digital@od.gov.ua

Полтавська

Телефон: +38 (05322) 56-17-18
e-mail: info@adm-pl.gov.ua, inform_1@adm-pl.gov.ua

Рівненська

Телефон: +38 (0362) 69-51-56, +38 (0362) 69-53-14
e-mail: pressa1@rv.gov.ua

Сумська

Телефон: +38 (0542) 63-13-21
e-mail: polit@state-gov.sumy.ua, info@state-gov.sumy.ua

Тернопільська

Телефон: +38 (0352) 52-07-91
e-mail: mail.odapress@te.gov.ua

Харківська

e-mail: obladm@kharkivoda.gov.ua, upress@kharkivoda.gov.ua

Херсонська

Телефон: +38 (095) 467-51-80
e-mail: inform_pol@ukr.net

Хмельницька

Телефон: +38 (0382) 76-57-73
e-mail: infozapyt@adm-km.gov.ua, km@oblkultura.adm-km.gov.ua

Черкаська

Телефон: +38 (0472) 54-16-59, +38 (0472) 33-01-63
e-mail: pressa_oda@ukr.net

Чернівецька

Телефон: +38 (0372) 55-05-09
e-mail: communicationsdep@bukoda.gov.ua

Чернігівська

Телефон: +38 (0462) 67-86-94
e-mail: did_post@cg.gov.ua

*Путівник підготував Центр демократії та верховенства права
за фінансової підтримки International Media Support*

